

5. september 2008

Komentár 2008/14

Vnímaná inflácia a euro na Slovensku

Pripravil: Marek Kulka

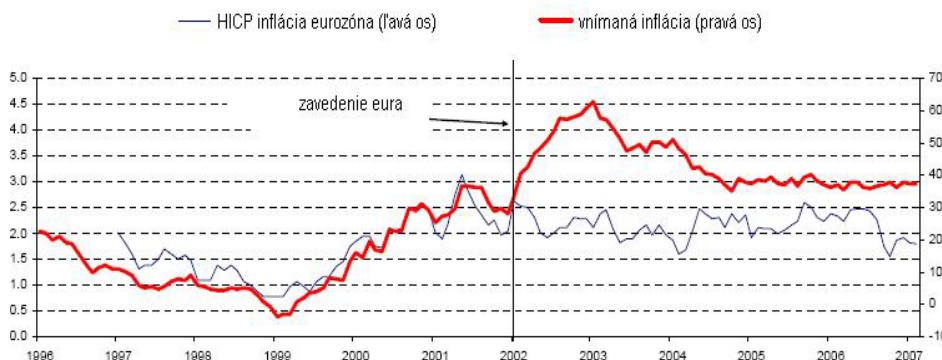
Empiricky je dokázané, že zavedenie eura v žiadnej z 15 súčasných krajín eurozóny nevedlo k zvýšeniu inflácie a prípadné obavy, že práve Slovensko bude výnimkou, sú absolútne neopodstatnené. To, čo bolo možné v týchto krajinách pozorovať a bude to tak pravdepodobne aj na Slovensku, bolo len rozsahom zanedbateľné, jednorázové zvýšenie cien v niektorých položkách, ktoré súviselo so zaokrúhľovaním cien.

Napriek tomu s príchodom eura na Slovensko sa objavujú obavy občanov, že nová mena zneprehľadní tvorbu cien a umožní tak obchodníkom využiť jedinečnú príležitosť na to, aby neoprávnené zvýšili ceny predávaných tovarov a služieb. Je to úplne prirodzené, podobná situácia ohľadom zvýšených obáv o stabilitu cien nastala aj v roku 2002, keď sa euro zavádzalo do hotovostného peňažného obehu v prvých dvanástich členských krajinách eurozóny. Empirické zahraničné výskumy potvrdili, že práve v období zavádzania eura vnímaná inflácia neúmerne vystúpila nad oficiálnu mieru inflácie zachytenú štatistickými úradmi, čím sa dokázalo, že pocity občanov o miere inflácie sú prehnané. Čo vedie občanov k neopodstatnene vysokým inflačným očakávaniam a aké sú možné dôsledky na reálnu ekonomiku?

Zlom vo vnímanej inflácii v eurozóne nastal v roku 2002, keď sa euro dostalo k občanom

Známy nemecký výrok „euro ist teuro“ a dlhá perzistencia neopodstatnene vysokej pocitovej inflácie vytvorili predpoklady pre ekonomický výskum. Problémom vnímanej inflácie sa zaoberala aj Európska komisia, ktorá na túto tému vypracovala komplexnú štúdiu pod názvom „What drives inflation perceptions (2007)“, pričom špeciálna pozornosť bola venovaná obdobiu, keď sa v Európskej únii hromadne zavádzala mena euro. Na grafe si je možné všimnúť, že veľmi silná korelácia medzi HICP infláciou a vnímanou infláciou bola prerušená až v roku 2002. Medzera sa narovnávala veľmi pomaly a ešte stále nie je na takej úrovni, ktorá by opätovne kopírovala skutočnú mieru inflácie.

Porovnanie skutočnej a vnímanej inflácie v eurozóne (ľavá os %, pravá os kvantitat. hodnotenie)

Poznámka: hodnoty vnímanej inflácie sú dané ako bezrozmerné číslo na základe výsledkov kvantitatívneho hodnotenia
Zdroj: DG ECFIN

Definícia vnímanej inflácie

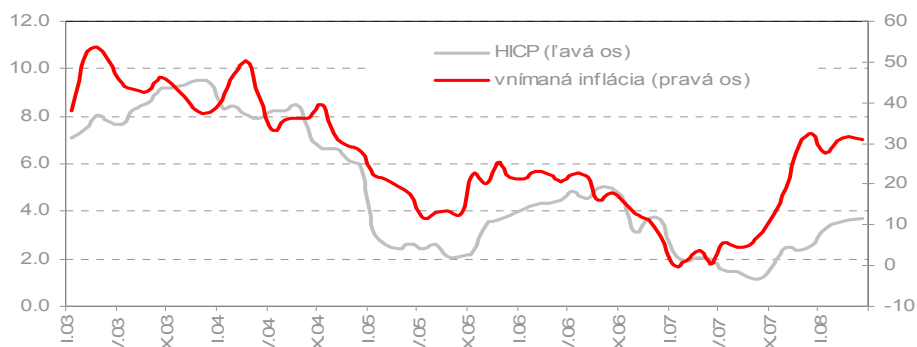
Vnímaná inflácia (inflation perceptions) je špecifický ekonomický pojem, ktorý vyjadruje občanmi pociťovanú zmenu cenovej hladiny za príslušné obdobie. Exaktnosť merania pocitovej inflácie je pomerne obtiažna, pretože závisí od nastavenia otázok v dotazníku. V podmienkach EÚ je vnímaná inflácia odhadovaná na základe spotrebiteľského barometra (Consumer Confidence Barometer Survey of the European Commission). Na Slovensku ho realizuje Ústav pre verejnú mienku pri ŠÚ SR. Monitoring

Vnímaná inflácia na Slovensku

spotrebiteľského barometra rozlišuje medzi vývojom spotrebiteľských cien za predchádzajúce obdobie (vnímaná inflácia) a vývojom spotrebiteľských cien v nadchádzajúcom období (tzv. inflačné očakávania). V súčasnosti sa používajú dva spôsoby merania vnímanej inflácie. V prvom prieskume verejnej mienky o výške vnímanej inflácie občania odpovedajú na otázku: Ako sa podľa vás zvýšili ceny za posledných dvanásť mesiacov? Možnosti na odpovede sú: Ceny sa výrazne zvýšili; ceny sa podstatne zvýšili; ceny sa zvýšili mierne; ceny sa nezmenili; ceny sa znížili; neviem. Metodika vnímanej inflácie spočíva v priradení určitého počtu bodov každej odpovedi respondenta (od -100 za odpoveď ceny sa znížili, do +100 za odpoveď ceny sa výrazne zvýšili), z ktorých sa podľa percentuálneho zastúpenia odpovedí vypočíta vážený priemer, tzv. koeficient inflačného napätia. **Výsledné číslo je bezrozmerné.** Grafickou interpretáciou ho môžeme prirovnávať ku skutočnej inflácii. Medzi oboma krivkami je zvyčajne silná korelácia. Druhým spôsobom zisťovania úrovne vnímanej inflácie je priama otázka o koľko percent sa ceny zvýšili za určité obdobie. Práve v súvislosti so zavedením eura na Slovensku bol spustený monitoring vnímanej inflácie aj druhým spôsobom. Vypovedacia schopnosť prieskumu je však kvôli neexistencii historických dát obmedzená.

V prípade Slovenska je korelácia medzi priebehom kriviek HICP a vnímanej inflácie síce menšia ako v prípade eurozóny, avšak stále veľmi vysoká (koeficient korelácie_{SR} = 0,86). Nesúlad medzi krivkami počas roka 2005 a v prvej polovici roka 2006 bol zapríčinený na slovenské pomery nezvyčajne nízkou mierou inflácie, kde spotrebiteľov ovplyvnili tendencie z predchádzajúceho obdobia a taktiež určitá miera nedôvery v oblasti zachovania cenovej stability. Výraznejší rast reálnych miezd v roku 2006 (v roku 2007 okrem iného aj z dôvodu nezvyšovania cien energií) pomohol správne vycítiť zmiernenie inflačných tlakov. Preto bol odhad miery inflácie respondentmi pomerne presný (s ohľadom na použitú metódu aproximácie vnímanej inflácie k HICP). Inflačné napätie občanov sa znova neproporcionálne stupňuje od polovice roka 2007 vplyvom nestability na komoditných trhoch, čo sa prejavilo aj v oblasti cien potravín a pohonných látok. **Odklon krivky vnímanej inflácie tak nastal už pred samotným zavedením eura.**

Porovnanie skutočnej a vnímanej inflácie v SR (romr, ľavá os %, pravá os kvantitatívne hodnotenie)

Poznámka: hodnoty vnímanej inflácie sú dané ako bezrozmerné číslo na základe výsledkov kvantitatívneho hodnotenia

Zdroj: ŠÚ SR, graf: MF SR

Na Slovensku sa využíva aj druhý spôsob merania vnímanej inflácie

Ako jedno z opatrení, ktoré vznikli v súvislosti so zabránením špekulatívneho zvyšovania cien po zavedení eura je prieskum verejnej mienky ohľadom vnímanej miery inflácie. ŠÚ SR prvý krát zverejnil výsledky prieskumu v júli 2008. Odpovede respondentov sú na rozdiel od spotrebiteľského barometra definované precíznejšie, konkretizované na špecifické spotrebiteľské segmenty, a tiež formou priamej otázky na respondenta, o koľko percent sa ceny za určité obdobie zvýšili. Napríklad v júnovom prieskume spotrebiteľia uviedli, že najčastejšie nakupované tovary za posledných desať dní zvýšili svoje ceny v priemere o 4,7%. Oficiálne štatistiky ŠÚ SR pritom hovoria o medzimesačnom raste spotrebiteľských cien v júni 2008 oproti máju o 0,4%. Najvyššiu mieru rastu cien pritom respondenti pociťovali v oblasti cien potravín a nealkoholických nápojov, a to v priemere o 7%. Podľa oficiálnych štatistik však ceny v tejto oblasti v júni medzimesačne vzrástli iba o 0,7%. Disproporcía je v tomto prípade ešte viac markantná ako v prípade metodiky zo spotrebiteľského barometra.

Problém vnímanej inflácie je zakorenený v psychológii človeka

Čo teda spôsobuje, že spotrebiteľia majú tendenciu permanentne nadhodnocovať rast cien? V odbornej literatúre sa najčastejšie spomínajú nasledovné faktory **rozdielov medzi oficiálnou a vnímanou infláciou:**

- 1.) Najčastejšie nakupované tovary a služby (napr. potraviny) vytvárajú všeobecnú mienku o pohybe cenovej hladiny, hoci tvoria len časť spektra, ktoré konzumenti spotrebujú. Ak tieto ceny rastú, automaticky sa vytvára dojem, že rastú všetky ceny;
- 2.) Vnímaná inflácia je oveľa viac ovplyvnená cenovým nárastom ako cenovým poklesom (strata kúpnej

sily boli viac ako miera potešenia z rovnako veľkého prírastku kúpnej sily, čo bolo potvrdené teóriou averzie k strate). Konzumenti tiež selektívne pátrajú po dôkaze o zdražení cien za účelom potvrdenia ich predpokladov, naopak menej venujú pozornosť tým, ktoré ich predpoklady vyvracajú;

3.) Rastúce ceny nehnuteľností logicky vytvárajú dojem rastu inflácie. Nehnuteľnosti však metodicky patria pod investície, nie sú teda súčasťou spotrebiteľskej inflácie. Tá v sebe obsahuje len nárast cien bežných tovarov a služieb;

4) Špecifickým determinantom, relevantným v súvislosti s cenovou konverziou na menu euro je, že občania aj po niekoľkých rokoch porovnávajú aktuálne ceny v eurách s cenami vyjadrenými v starej mene, neuvedomujúc si, že cena by sa rovnako zvýšila aj v pôvodnej mene.

Z individuálneho hľadiska môže byť mienka ovplyvnená vývojom disponibilného príjmu za posledné roky (napr. odchod zamestnanca na dôchodok). Podobne individuálnym faktorom je, že domácnosti, ktorých spotreba sa líši od priemeru, teda toho, ktorý je zachytený v spotrebnom koši, môžu mať pocit rôzneho tempa a rozsahu cenového nárastu.

Dôsledky vysokej miery vnímanej inflácie môžu byť vážne

Vnímaná inflácia môže predovšetkým dočasne mierne utlmiť spotrebu domácností. To by sa následne premietlo do poklesu tržieb vo vybraných odvetviach a tiež možného poklesu zamestnanosti (dokazujú to napr. prechodný pokles tržieb v reštauračnom sektore v Nemecku v roku 2002). **Za predpokladu zvýšenej miery vnímanej inflácie by sa mohli zdvihnúť aj inflačné očakávania.** Podľa štúdie OECD o dopadoch eura na slovenskú infláciu a úrokové miery je medzi vnímanou a očakávanou infláciou pomerne vysoká korelácia (0,69 od apríla 1999 do marca 2008; v zahraničí bola pred rokom 2002 bežne ešte oveľa vyššia). Firmy zoberú do úvahy takú mieru inflácie, ktorú očakávajú a zakomponujú ju do miezd svojich zamestnancov a cien výrobkov a služieb. Okrem toho, že kauzálny vzťah medzi vnímanou a očakávanou infláciou môže mať vplyv na budúci vývoj cien v ekonomike, má tiež úzke prepojenie aj na iné ekonomické veličiny – ako napr. mzdy, resp. úrokové sadzby (Biatec 7/2008). Je teda možné povedať, že vysoká hodnota vnímanej inflácie je v zdravej ekonomike podobným „červíkom“, ako negatívny previs rastu miezd nad rastom produktivity práce.

Analýzou dát v eurozóne je možné zistiť, že zvýšenie vnímanej inflácie po roku 2002 bolo iba prechodné. Miera HICP sa súčasne viditeľne nezmenila. Zavedenie eura sa premietlo len do nepatrného zvýšenia cenovej hladiny, nie však do trvalých inflačných tlakov. Je to preto, že inflačné očakávania občanov sa nezmenili. Koniec koncov dokazuje to aj bodový zlom korelácie medzi vnímanou a očakávanou infláciou v roku 2002. OECD predpokladá podobný scenár aj v SR. **Preto by z titulu zvýšenej miery vnímanej inflácie nemali hroziť negatívne dopady na reálnu ekonomiku SR.**

Záver a odporúčania

Nedávna štúdia OECD o dopadoch eura na infláciu a úrokové sadzby na Slovensku vyčíslila príspevok samotnej menovej konverzie len na 0,32 p.b., čo v peňažnom vyjadrení vyjde priemerne zarábajúcu osobu na 16,7 eur ročne (504 Sk). Už dnes je možné porovnávať ceny v oboch menách, z čoho je zrejmé, že euro nie je dôvodom na úpravu cien. Je teda potrebné zdôrazniť, že samotné euro ceny nezvýši.

Výsledky prieskumov vnímanej inflácie na Slovensku v kontraste so skutočnou mierou inflácie naznačujú, že už pred zavedením eura sa oba indikátory relatívne značne líšia. Môžu za to najmä rastúce ceny potravín v globálnom meradle. Zo skúsenosti iných krajín je možné anticipovať, že nožnice sa budú naďalej roztvárať aj po zavedení eura. Preto bude veľmi dôležité, aby spotrebiteľia boli čo najlepšie informovaní o cenách v obchodoch a taktiež vedeli čo najsprávnejšie identifikovať cenovú dynamiku.

Zdroje

- 1.) B. Döhring, A. Mordonu: What drives inflation perceptions? A dynamic panel data analysis, DC ECFIN, July 2007
- 2) T. Eife, W. T. Coombs: Coping with people's inflation perceptions during a currency changeover, University of Heidelberg, November 2007
- 3) S. Lindén: Quantified perceived and expected inflation in the Euro Area – how incentives improve consumer inflation forecasts, DG ECFIN, OECD, November 2005
- 4) F. Hüfner, I. Koske: The Euro changeover in the Slovak republic: implications for inflation and interest rates, OECD, June 2008